

Het oordeel van de Zoon des Mensen

Voorganger: Ds. Jurjen Zeilstra

Lezingen:

Schriftlezing Oude Testament: Genesis 18, 16-33 en 19, 1-5 en 27-28

Schriftlezing: Matteüs 10, 12-15

Schriftlezing Evangelie: Matteüs 25, 31-46

Inleiding

Op de meest 'donkere' zondag in de Veertigdagen worden mensen opgeroepen zich bewust te onderwerpen aan het oordeel Gods. Dat is een bevrijding van het oordeel van de mensen. De zonde van Sodom was niet homoseksualiteit, maar het misbruik maken van gasten, kwetsbare mensen afhankelijk van naastenliefde.

Thema: Het oordeel van de Zoon des Mensen

Gemeente van Christus, vorige week hoorden we een prachtig verhaal van gastvrijheid. Vandaag staat in schril contrast een symbolische vertelling van gruwelijke ongastvrijheid centraal. Dat is niet toevallig. In de overgang tussen die beide verhalen staat Abraham, de vader van alle gelovigen, helemaal alleen tegenover God. Maar hier wordt het accent verschoven. Abraham wordt de vader van gerechtigheid. Dat is niet iemand die zich verheugt in de ondergang van onrechtvaardigen.¹ Dit staat in tegenstelling tot de profeet Jona, die zich verheugde over de op handen zijnde ondergang van Ninevé, maar daarin door God wordt berispt. Dat motief komen we ook tegen in het buitenbijbels vloedverhaal van het Gilgamesj epos, waar de goden van de offers mogen genieten, alleen Enlil niet, omdat hij tot vernietiging van mensen had besloten. Denk ook aan het verhaal van Noach, waarin God zich na de zondvloed voorneemt nooit meer zo'n vloed over de aarde te laten komen.

Abraham is iemand die pleit voor het geheel van de stad. Hij doet dat omwille van het, misschien wel kleine, groepje rechtvaardigen dat daar mogelijk. Abraham weet wel hoe het er daarginds in die stad aan toegaat. Neef Lot heeft gekozen voor het beste gebied, de vruchtbare Jordaanvallei.² Daar gingen de meeste mensen wonen en werden de steden gebouwd.

Voor de schrijver zijn steden op voorhand verdacht. Eerder werd de spontane gastvrijheid van de bedoeïenen beschreven in de handelwijze van Abraham en Sara, die direct aan de slag gingen om een maaltijd voor de drie vreemdelingen te bereiden. Maar nu komt het contrast. In de stad viert, volgens de schrijver, maar al te vaak het egoïsme hoogtij. Vreemdelingen lopen levensgroot gevaar misbruikt te worden. Maar Abraham weet intussen, dit zijn geen gewone vreemdelingen. In deze drie mannen gaat het

Godsgeheim schuil. Of is het toch nog weer anders. Ligt in wezen in de ontmoeting met iedere vreemdeling iets van het Godsgeheim verborgen? Wordt de toegang tot het heilige door mensen gevonden in de gastvriendschap? Maar wat dan, als de gastgevers er alleen maar op uit zijn hun lusten bot te vieren en alleen maar letten op eigen gewin? Wat gebeurt er met zo'n stad? Wat gebeurt er met zo'n samenleving. Dit staat vast: God wil het weten. Van God uit is transparantie vereist. Van God wordt daar nog weinig gevonden, of het moest het oordeel zijn. Immers, centraal staat de gerechtigheid. Dat beseft ook Abraham. Maar wat, als er nu eens wel gerechtigheid wordt gevonden, zij het niet bij iedereen?

Zo doet hij, wat is genoemd zijn voorbede. Maar het is geen gebed. Het is meer een handjeklap met God. Alsof Abraham schapen en bokken staat te verkopen, onderhandelt hij met God. Zijn uitgangsvraag is een pleidooi voor de onschuldigen, die er toch ook wel moeten zijn. Latere joodse schrijvers schrokken van de intieme en naïeve wijze waarop in de oertekst de omgang van Abraham met God en die van God met Abraham beschreven was en ze hebben uit eerbied de tekst herschreven. Oorspronkelijk stond er in Genesis 18,22:

Toen gingen de twee mannen weg, naar Sodom,
terwijl de Heer voor Abraham bleef staan.

Dat kon niet waar zijn, vonden zij en zij veranderden de tekst in:

Toen gingen de twee mannen weg, naar Sodom,
terwijl de Heer voor Abraham bleef staan.

De kracht van de tekst die volgt, ligt in de herhaling en in de wijze waarop Abraham voorzichtig de grenzen van Gods lankmoedigheid aftast en het herhaaldelijke antwoord van God: 'Ik zal de stad niet verwoesten.' Het heilige wordt bevraagd. De vraag naar het lot van de onschuldigen loopt uit op een andere vraag. Zou een klein aantal onschuldigen niet vergeving voor de hele stad kunnen betekenen? Wat is het minimum aan

rechtvaardigen, nodig om de samenleving in stand te houden tegenover het ongenaakbare sacrale, waarvan in zijn zuiverheid wel een oordeel uit moet gaan. Dat is onvermijdelijk. Maar Abraham weet wanneer hij moet stoppen, dat is bij tien, de joodse *minjan*, het tiental nodig om de arke te openen en de joodse gebedsdienst te vieren met de boekrollen als Gods volk onderweg. Het is, zo weet de schrijver, een tiental dat correspondeert met de Tien Geboden. Zoals later de tien verspieders van Israël liever de spiritualiteit van de wildernis vasthielden, dan de weelde van het beloofde land, zo stelt de schrijver zich voor dat Abraham hoopt dat er zelfs in Sodom tien zullen zijn die nog weten wat gerechtigheid is en daarnaar handelen.³ Maar die zijn er niet. Dan zijn we terug bij de eerste vraag van Abraham en blijkt het tenslotte Gods barmhartigheid te zijn die Lot en zijn gezin aan het oordeel over de stad doet ontkomen.

Vroeger werd Genesis 18 wel uitgelegd als een overgang van collectief denken over volken en steden, naar individueel denken over persoonlijke verantwoordelijkheid. Maar als je goed leest gaat het meer over de verhouding van persoonlijke daden van recht en gastvrijheid tot het geheel van de samenleving. Wat betekent de gastvrijheid van Lot voor de stad Sodom? Verandert er daar wezenlijk iets? Ik denk het wel. Lot kan misbruik van zijn gasten door de burgers van de stad voorkomen.⁴ Maar hij kan de stad niet redden. Het probleem werd actueel toen Juda in de 6^e eeuw v.Chr. de politieke zelfstandigheid verloor. Vanaf die tijd hebben de joden eigenlijk altijd samen te leven gehad met niet-geloofsgenoten. Het ethische vraagstuk betreft dus ten diepste wat de betekenis is van de houding van de enkeling als het gaat om het geheel van de samenleving voor Gods aangezicht.⁵

Dit is geen geschiedenis. Het is niet echt gebeurd. In godsdienst fenomenologische zin is de vertelling over de vernietiging van Sodom en Gomorra in Genesis 18 en 19 een *etiologie*, dat is een verhaal dat een oorzaak wil geven, een verklaring waarom iets in het landschap of een facet van de natuur zo is. Bekende ethologiën zijn fabels, bijv. hoe de schildpad aan zijn schild kwam of de giraffe aan zijn lange nek. Hier gaat het erom hoe de vallei van de Dode Zee kon worden tot een landschap waar vrijwel niets kon leven, terwijl de Jordaanvallei iets noordelijker zo vruchtbaar was. Dat komt door de mineralen in de plaatselijke gesteenten, maar was onbegrijpelijk voor oude culturen. Het werd in de vorm van een mythe verklaard met dit verhaal, dat als een waarschuwing staat tegenover de beloften van gezegend leven in het beloofde land aan Abraham gedaan. Het springende punt voor de Joodse vertellers is gerechtigheid die zich laat kennen in gastvrijheid. De welvarende steden Sodom en Gomorra gaan onherroepelijk ten gronde. Lot eindigt ongewild als de stamvader van de buurvolken in het gebied van het

huidige Jordanië: Moab en Ammon. Abraham zal altijd een bedoeïen, een zwerver blijven, maar hij is wel een gezegende zwerver en een pleitbezorger van rechtvaardigen, hoe weinig het er ook zijn.

U weet, naar aanleiding van dit verhaal over Sodom is *sodomie* in de geschiedenis de aanduiding geworden van homoseksualiteit en daarmee verbonden handelingen. De angst voor het onbekende en de afwijzing van seksualiteit los van voortplanting leidden eeuwenlang tot openbare veroordeling van wat werd gezien als deviant en de orde van de maatschappij ondermijnend gedrag. Zo vind je dus een zondebok. Maar wie het verhaal goed leest, ziet dat de zonde van Sodom iets heel anders is. De zonde van Sodom komt neer op het seksueel misbruik willen maken van kwetsbare gasten. Zodoende worden heilige wetten van integriteit en menselijkheid geschonden, toen net zo goed als nu. De kern van het verhaal valt niet te reduceren tot een principiële afwijzing van homoseksualiteit tussen instemmende partners. Daar gaat het eenvoudigweg niet over.

Een kerk die in dit opzicht probleembewust in de tijd staat, doet er goed aan openlijk en duidelijk afstand te nemen van interpretaties waarin dit verhaal als een veroordeling van homoseksualiteit is gehanteerd. Juist in de bescherming van de gasten die centraal staat, mag een opdracht worden gelezen. Anders is niet op voorhand verkeerd. Misbruik en stigmatisering kent vele gezichten. Helaas zijn er veel voorbeelden waarin juist de kerk in dit opzicht heeft teleurgesteld, niet gastvrij was en zich letterlijk heeft vastgeklampt aan schijnheiligheid.

In het verhaal over de ondergang van Sodom wordt de teloorgang van een samenleving beschreven die geen oog meer heeft voor de noden van anderen en die volledig vervuld is van zichzelf en van onmiddellijk eigenbelang en korte termijn denken. De eigen lusten te botvieren op gasten, daardoor worden de heilige wetten van de bescherming van de vreemdeling getart. Dat gaat God ter harte. Dat is wat hij wilde *weten*. Niet Abraham, maar Lot staat eigenlijk centraal in dit verhaal. Zijn project om zich aan de samenleving van Sodom te assimileren loopt uit op een vreselijke mislukking, die aan het licht komt als hij onderdak verleent aan Godsgezanten. Dat blijkt in deze stad onmogelijk te zijn. En Abraham, de herdersvorst, hij wordt hier als vader van rechtvaardigen getekend en als waarnemer en getuige van de catastrofe, die hij niet kon voorkomen.

In het verhaal van Sodom wordt aan iedere samenleving een spiegel voorgehouden. Daarin te kijken is vaak geen pretje. Jezus vergelijkt Sodom en Gomorra met plaatsen waar de boodschappers van het Koninkrijk van God van vrede en recht niet gastvrij

zullen worden ontvangen. Daar zal het slecht mee aflopen, slechter nog dan met Sodom en Gomorra, moeilijk voorstelbaar. Voor de kerk is het geen geruststellende gedachte. Met onze instituten, kathedralen, prachtige gebouwen, kunnen wij natuurlijk allang niet meer het stof van onze voeten afslaan om als een onafhankelijke Abraham verder te trekken. Wij zijn als Lot en zitten al honderden jaren met huid en haar aan Sodom vastgebakken, een cultuur die eindeloos zal blijven eisen ons aan te passen in telkens weer nieuwe vormen.⁶ Wij zijn niet de uitgezonden die met het evangelie door de wereld gaan. Wij zijn de bewoners van de huizen waar zij, geestelijk gesproken, aankloppen.

Fundamenteel is een open houding en een eigen moreel kompas. Als het gaat om het scheiden van de schapen van de bokken, vertelt Jezus een krachtige gelijkenis of het oordeel van de Zoon des Mensen. Dat oordeel gaat niet over zondaars en heiligen. Het gaat over mensen en gastvrijheid. Geen van allen hebben ze

beseft wat er werkelijk gebeurde. Degenen die 'ja' zeiden tegen de vreemdeling die vroeg om eten, drinken of kleding, zij hadden geen idee, tegen wie ze ten diepste 'ja' zeiden. Degenen die 'nee' zeiden, wisten het ook niet. Allemaal zijn ze stomverbaasd, als ze te horen krijgen dat het Christus was die zich identificeerde met de mens in nood. In die ontmoeting wordt het Koninkrijk van God vandaag gebouwd, of er nu wel of geen kerk aan te pas komt.

Amen.

Uitzending en zegen
 Gaat u vanhier, weet het gezegende mensen te zijn.
 Uw God is in de schepping uw gastheer, uw leven is zijn geschenk. Laten wij het in dankbaarheid aanvaarden en delen met elkaar.

De genade van Jezus Christus,
 de liefde van God,
 de gemeenschap van de heilige Geest
 is met jullie allen.

Noten

¹Vgl. o.a. Jona 3,4 en hoofdstuk 4, waar Jona zich verheugt over de op handen zijnde ondergang van Ninevé. Vgl. Het Gilgamesj epos, XI, 170-188, waar de goden van de offers mogen genieten, maar Enlil niet, omdat hij tot vernietiging van mensen had besloten. Vgl. Genesis 8,21b.

²Genesis 13, 10-11, maar zie ook Genesis 13,13, waar de slechtheid van de inwoners van Sodom reeds gemeld wordt.

³Vgl. Numeri 13.

⁴Dat hij daarbij bijna zijn dochters prijs moet geven laat zien hoezeer hij daar niet thuishoorde en in een vals gevoel van veiligheid leefde.

⁵Westermann, C., *Kommentar Altes Testament*, I/2, *Genesis 12-36*, Neukirchen-Vluyn, 344-377.

⁶Luz, U., *Evangelisch-Katholischer Kommentar zum Neuen Testament*, I/2, *Das Evangelium nach Matthäus (Mt 8-17)*, Neukirchen-Vluyn 1990, 102-104.

